

Bach

ח"א

מז ברכת התורה מאוד צריך לומר בה וכו' ונראה דלפי שפירוש כל כך גדול וגם מתוך שהם זכירים לעסוק בתורה ורגילין בה אינם זכירים לדרך כשפוחתין בה על כן אמר מאוד צריך לומר בה :

Tur

ח"ב

מז ברכת התורה מאד צריך לומר בה כדאיתא בנדרים (ב) כפרק אלו נדרים מפני מה תלמידי חכמים אין

ומיש דאמר רב יהודה אמר רב וכו' רבנא מניא ראה פרק יודא אמר רב שהקני' מקפיד על למדי תורה אפילו עוסקין בה עובא אס אינן זכירין לדרך בתורה תמלה וליכא לתמוה טובא למא יכא כזאת מלפניו להעניש בענין גדול ורם כזה על שלא ברט בתורה תמלה הוא לכאורה עבירה קלה ונראה דכוונתו ית' מעולם היתה עניה עוסקים בתורה כדי שתפסע נשמתו בעצמות ורומניות וקדושת מקור מוצא התורה ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל כמתנה שלא תשכח מאתו כדי שתדבק נשמתו וגופו ברת"א איברים ושם הגידין ברת"א מ"ע ושם"ה לא תעשה שבתורה ואם היו עוסקים בתורה על הכונה הזאת היו ההם מרעבב ויכול לשכנתו ית' שהיתה השכינה משש בקרבם כי היכל יי

התורה

המה ונקרס משש היתה השכינה קובעת דירה והארץ כלה היתה מאירה מכתורו וכוה ויהי קישור לפמליא של מעלה עם פמליא שלמטה ויהי המשכן אחד אבל עתה שעברו חוק זה שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הנשמיים להנאדם לידע הדברים לצורך משא ומתן גס להתגלות להראות חכמתם ולא נחכוט להתעטס ולהתדבק בקדושת ורומניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה אחרי מיתתם הנה בזה עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלה לה למעלה והארץ נשארה בעשומה בלי קדושה וזה היה גורם חורבנה ואבידות והוא אחריו מי האיש החכם וגומר על מה אבדה הארץ וגומר ויאמר ה' על עונם את תורתיו אשר נתתי לפניהם וגומר ויאמר תורתו אמת אשר נתתי כמתנה שלא יהיו למדין ושוכחין וגם פירשתי להם טעם כל הדברים ופירושיהם וזהו אשר נתתי לפניהם כשלחן ערוך וכו' וכמ"ס ר"ל על פסוק ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם וכוונתי שתקשרו בעצם קדושת תורתו אמת והשכינה תהא שורה בקרבם והמה עזבו את תורתו ולא הלכו בה פירוש תמלה ההליכה ברומניות התורה ממדרגה למדרגה כדי שתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה לא הלכו בה דהיינו לא הלכו בה לשמה בשעה שכלו לפתוח בעסק התורה ולבדך לפניו ית' ולבדות לו על נתינת התורה לעמו וישראל כדי שיהיו דבקים בקדושתם ובשכינתו ית' והוא המסון בדרכת אשר בחר בנו על אשר קרבנו לפניו הר סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי מחמדו שהיה משתעשע בה בכל יום כדי שתדבק נשמתו בעצמות קדושת התורה ורומנותיה ולהוריד השכינה בקרבנו לא הלכו בה לעסוק בד"ת לשמה כי בזה נעשו שנסתלקה השכינה מן התחתונים ואז אבדה הארץ ולמה כמדבר מבלי עובר כלומר נחרבה ונשארה חומרי' מבלי עובר שם קדושת השכינה כי נסתלקה השכינה לגמרי מן הארץ ועלה לה למעלה וכך היא נ"י רב אלפס ולומדי תוספת לשמה וכוה רמז להגיע בסדורים :

מציין לצאת מבניהם תלמידי חכמים רבנא אמר (ב) מפני שאין מברכין בתורה תמלה דאמר רב יהודה א"ר מאי דכתיב מי האיש החכם ויכן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אברה הארץ דבר זה (א) נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשום עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר ויאמר ה' על עונכם את תורתיו אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה (ד) מאי ניהו ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה אמר רב יהודה אמר רב לומר שאין מברכין בתורה תמלה (ה) וצריך לברך למקרא למררש ולמשה ולתלמוד (ו) וזו נוסחה בא"י אפ"ה אקב"ו על דברי תורה ונוסח אשכנזים לעסוק בדברי תורה הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפנינו ובפניות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך (ז) ולומדי תורתך בא"י המלמד תורה לעמו ישראל ויש חותמין בא"י נתן התורה ואין לחתום בא"י למדני חוקך שאינה ל' ברכה והוראה לשעבר אלא ל' בקשה וזו דרך בקשה אמרו ה' שאתה ברוך למדני חוקך (ח) וי"ל והערב נא כו"ו כי ברכה אחת היא עם לעסוק בדברי תורה (ט) שאילו היתה ברכה בפני עצמה היתה פותחת בברוך ולכן אין לענות אמן אחר לעסוק בדברי תורה (י) ועוד יש ברכה אחרת על התורה בא"י אמ"ה אשר בדר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו בא"י נתן

התורה ויכין בכרכתו על מעמד הר סיני אשר בדר בנו מכל העו"ג וקרבו לפני הר סיני והשמיענו דבריו מתוך האש ונתן לנו את תורתו הקדושה שהיא בית חיינו כלי חמרתו שהיה משתעשע בה בכל יום (י"ב)

חס הבודא ושת עכ מה שנתן לנו תורתו כלי חמרתו מתוך האש להורות ענ קדושת ורומניותה ובהר בנו מכל האומות וקרבו לפני הר סיני ולפי שהיה אומתו בתורתו שלא נשכח מעמד הר סיני וכמ"ס בפרש' ואתחנן רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך וגומר יום אשר עמדת לפני יי' אליהך בחורב וגומר ותקרבון ותעמדון תחת ההר והיה צוער באש וידבר ה' אליכם מתוך האש וכו' לפיכך צריך לכוין בדרכה זו השגיחה להודות לו ויתעלה על מעמד הר סיני

ואת גדלו, שהוא אותו הלשון בדיוק שבקש משה הראני נא את כבודך, ומדוע לא חש האוה"ח כלל להקשות מכאן.

והענין, בהקדם ביאור משמעות ב' הדברים שבקשו ישראל מלפני הקב"ה שיראו את כבודו וישמעו את קולו, דמשמע מכך שבקשתם נתמלאה שאין זה בבחי' גדולות אתה מבקש, ולמה דוקא אותם בקשו, מהו עצם הענין המיוחד שבב' דברים אלו. אלא שב' דברים אלו חשובים אצל יהודי יותר מכל המדרגות, שזו תכלית שאיפת חייו של יהודי לזכות לראות את כבודו ולשמוע את קולו, זה כל חיותו. אכן יש בראיית כבודו בחינות ומדרגות, יש ראייה ממש כביכול שעליה בקש משרע"ה הראני נא את כבודך, אך יש גם למטה מזה על דרך שכתב הראב"ד בבעלי הנפש (שער הקדושה) וז"ל, וראשון לכל הראשים כולם שידע האדם את יוצרו ויכיר את בוראו וכו', ואם הוא נעלם מעיני כל חי אך הוא נמצא בלבבות ונגלה במחשבות, ואתה בן אדם באזניך שמע ואת עיניך תפקח ותראה תמונת יוצרך העומד לפניך נגדך. ע"כ. והיינו שבאמת השי"ת שוכן בלב יהודי שהוא חלק א' ממעל, והוא ית' נמצא בלבבות ונגלה במחשבות, ורק כשתפקח את עיני השכל אז תראה את הבורא ית' הנמצא עמך. הקב"ה רוצה לתת תמיד ליהודי מדרגה זו של הראנו ה' את כבודו ואת גדלו שהיא תכלית הכל, אלא שהחסרון הוא מצד המקבל שאינו מסוגל לקבל מדרגה זו, שכל זמן שיש לאדם איזהו שייכות לחומר ונמצא בו עוד חלק חומרי, אינו יכול לראות פני השכינה. אך גם אז נמצא הוא בלבבות ונגלה במחשבות, שיהודי מסוגל להרגיש את השי"ת בכל מהותו, ובבהירות כ"כ כאילו רואהו בעיניו.

אמנם בקבלת התורה, זו הפעם היחידה שכתוב בתורה לשון זה של הראנו ה"א את כבודו, שאז בקשו מדרגות נשגבות אלו, שזה כאמור תכלית השאיפה של יהודי לראות את כבודו ולשמוע את קולו, כי אז היו מסוגלים לקבל מדרגה זו, שהיו בבחי' מלאכים, כדכ' אני אמרתי א' אתם ובני עליין כולכם, שלא היה להם אז שום שייכות לחומר. וכמד"כ ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם

אלי, שנתעלו לדרגת מלאכים ובני עליין. וע"כ זכו להראנו ה' אלקינו את כבודו ואת גדלו, כי לא יראני האדם וחי, היינו מי שהוא בשר ודם, אבל בזמן מתן תורה לא היה להם שייכות לחומר שפרחה נשמתו, ולא נשאר בהם שום חלק של חומר וישות כמלאכים, ע"כ זכו לראות את כבודו. וזו היתה מדרגה מיוחדת בקבלת התורה, ואח"כ כבר לא היתה להם מדרגה זו.

התורה"ק היא נצחית וכמ"כ כל עיני קבה"ת הם נצחיים. ואם מקובל שאצל הבעש"ט הק' קודם שלמד תורה עם תלמידיו היו רואים את הקולות ואת הברקים שקדמו למתן תורה, והיינו שגם הקולות וברקים שענינם לזיכוכ החומר קודם שמקבלים תורה הם נצחיים, הרי כמ"כ כל עיני קבה"ת הם נצחיים, וגם המדרגות של לראות את כבודו ולשמוע את קולו הן נצחיות. שבקבה"ת הראנו ה' א' את כבודו ואת גדלו כביכול בראיה ממש, ואם אמנם אח"כ לא שייך מדרגה זו, אך יש מעין בחי' זו שנמצא בלבבות ונגלה במחשבות השייכת לכל יהודי לפי מדרגתו, וכמ"כ האוה"ח הנז' שלפי הכנתו שמכין עצמו לראות ולקבל פני השכינה, כך זוכה לקבל את הקדושה. וההכנה היא ע"י זיכוכ החומר, כי החומר הוא מסך המבדיל המסתיר עיני יהודי שלא יראה אלקות, וכאשר יהודי מזכך את חומרו ופוקח עיני שכלו רואה הוא אלקות, את השי"ת העומד לפניו, שכל זה מן הנצחיות של הראנו ה' אלקינו את כבודו ואת גדלו. וכלשון המשורר בכתר מלכות, אתה אור עולם ועיני כל נפש זכה יראוך.

ומשמעות מדרגת את קולו שמענו מתוך האש, שגם בה יש נצחיות, וכמד"כ ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, שמקשים בזה מהו אומרו בקולי, דהול"ל אם שמוע תשמעו אל מצוותי. אכן הכוונה שתשמעו את קולי, קול ה' המדבר תמיד מתוך כל המאורעות. בכל המאורעות הן הכלליים והן המאורעות הפרטיים העוברים על כל אחד מסתתר קול ה', וגם אם אין זה באתגליא הר"ז באתכסיא, ועל יהודי להקשיב לקול ה' הקורא מתוכם. הן מאורעות של חסד ורחמים שמתוכם רואה יהודי אלקות, והן מאורעות שהם בבחי' ואת קולו שמענו מתוך האש, היינו ע"ד

(3)

שלום

יתרו

נתיבות

קסו

המאורעות. והנה הקשה הבעש"ט הק' זי"ע על מאחז"ל בכל יום בת קול יוצאת וכו', לשם מה יוצאת הבת קול הזאת אם בין כך אין שומעים אותה, ועל פי האמור י"ל שכל המאורעות העוברים על האדם יוצא מהם בת קול מהשי"ת המדבר אל איש יהודי.

וע"פ האמור שכל עניני קבה"ת הם נצחיים, הרי כ"ש וק"ו שדבר ה' אנכי ה' אלקיך הוא נצחי. כמד"כ (תהלים קיט) לעולם ה' דברך ניצב בשמים, ודבר ה' אנכי ה' אלקיך. מדבר אל יהודי בכל יום ובכל עת ובכל שעה מתוך כל המאורעות. ותפקידו של יהודי הוא שמוע תשמעו בקולי, להטות אזניו ולפקוח את עיניו, שאז יזכה לראות את כבודו ואת גדלו ולשמוע את קולו ית'.

שבקבה"ת שמעו ישראל את קול ה' מתוך יראה, כמד"כ ויחרד כל העם אשר במחנה, ואחז"ל שהתורה ניתנה באימה וביראה ברתת ובזיע, עד"ז יש מאורעות כאלו שקול ה' מדבר בהם מתוך האש, מתוך יראה, ובכל אלו המאורעות צריך יהודי להאזין לקול ה' הקורא מתוכם. ונכפל הלשון שמוע תשמעו, לרמוז שלשמוע את קול ה' צריך להקשיב היטב ולהתבונן בעמקות בפנימיות המאורעות כדי לשמוע מתוכם את קול ה' ולראות בהם אלקותו ית'. וזו המצוה של ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, להאזין לקול ה' המדבר תמיד אל יהודי. וגם בחי' זו של את קולו שמענו מתוך האש היא נצחית, שמה שבקשו ישראל ניתן להם לעד, שתמיד יוכל יהודי לראות את כבודו ית' ולשמוע את קולו מתוך כל

ובעבור תהיה יראתו על פניכם

כל ימי חיך, זכור את יום השבת לקדשו, זכור את אשר עשה לך עמלק, שרק כאן נאמר לשון חמור כזה.

והביאור בזה דהתורה נתנה כאן דרך ליהודי איך להגיע אל התכלית, איך יזכר עצמו למען יוכל להגיע לקיום כל המצוות ולהשיג תכלית הבריאה, שהדרך היא ראשית חכמה יראת ה'. וכדאיתא בהקדמת הזוה"ק (יא:), פקודא קדמא דכלא דא יראת ה', דכתיב ראשית חכמה יראת ה', ועל פקודא דא אתקיים עלמא, ודא עיקרא ויסודא לכל שאר פקודין דאורייתא, דהא דא תרעא דכלא. היינו שלא אתקיים עלמא רק על היראה, והיא היסוד והשורש לכל התורה, דרך כשיש יראת ה' יכולים להגיע לקיום כל תרי"ג מצוות. ובחובת הלבבות כתב (שער אהבת ה') דיראת ה' היא שביל להגיע לאהבת ה'. אי אפשר להגיע לאהבת ה' אלא דרך השביל של יראת ה'. זו הדרך שנתנה תורה ליהודי, ראשית חכמה יראת ה', הדבר הראשון הוא יראה, היא העיקר והיסוד שעליו מתקיימת כל הבריאה, וממנה יגיע יהודי לתרי"ג מצוות ולתכלית הבריאה.

במשנה תורה (דברים ד) כתוב, רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך וגו' יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים וגו'. משמע מהאי קרא, דתכלית קבלת התורה ועשרת הדברות היא רק ליראה אותי, ולכאורה תמוה הרי יראה אינה אלא מצוה אחת מתרי"ג מצוות, ואיך זה כל התכלית. ועוד הא מדרגת אהבה גדולה מן היראה, שתכלית כל תרי"ג מצוות היא אהבה ודביקות בה', ומדוע נאמרה כאן רק יראת ה'. עוד אחז"ל (ברכות כב.) התורה ניתנה באימה וביראה ברתת ובזיע, כל מעמד קבלת התורה היה ביראה וחרדה, כדכ' בפרשתנו ויחרד כל העם אשר במחנה, ויחרד כל ההר מאד, וגם זה צ"ב למה היתה קבלת התורה מתוך יראה, והלא אהבה גדולה מיראה. כן יש לבאר הלשון המיוחד של אזהרה שנאמר כאן, רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח, שלא מצינו כן בשאר מצוות של זכרון בתורה, כמו למען תזכור את יום צאתך מארמ"צ

bear false witness against your fellow.

¹⁴ You shall not covet your fellow's house. You shall not covet your fellow's wife, his manservant, his maidservant, his ox, his donkey, nor anything that belongs to your fellow.

¹⁵ And all the people could see the sounds and the flames, the sound of the shofar and the smoking mountain; the people saw and they moved and they

י' תַעֲנֶה בְּרַעְיָךְ עַד שֶׁקֶר: לֹא

לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ

תַחְמֹד אִשְׁת רֵעֶךָ וְעַבְדוֹ וְאִמָּתוֹ

וְשׁוֹרוֹ וְחֲמֹרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ:

טו שְׂבִיעִי וְכָל-הָעַם רָאִים אֶת-הַקּוֹלֹת

וְאֶת-הַלְפִּידִם וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר

וְאֶת-הַהָר עָשָׂן וַיֵּרָא הָעַם וַיִּנָּעוּ

אונקלוס

תַּסְהֵר בְּחֻבְרָה סְהִידוֹתָא דְשִׁקְרָא: י' לֹא תַחְמֹד בֵּית חֻבְרָה לֹא תַחְמֹד אֶתָּה חֻבְרָה וְעַבְדָּהּ וְאִמָּתָהּ וְשׁוֹרָהּ וְחֲמֹרָהּ וְכָל דִּי לְחֻבְרָה: טו וְכָל עַמָּא חָזוּ יְת קִלְיָא וְיִת בְּעוֹרֵיָא וְיִת קֹל שׁוֹפָרָא וְיִת טוֹרָא תַנּוּ וְחָזוּ עַמָּא וְנָעוּ

רש"י

או אינו אלא זה בגונב ממון ולהלן בגונב נפשות, אמרת דבר הלמד מענינו, מה לא תרצה לא תחאף מדבר דבר שחייבין עליהם מיתת בית דין אף לא תגונב דבר שחייב עליו מיתת בית דין (מכילתא; סנהדרין פו): (טו) וכל העם רואים. מלמד שלא היה זה אחד סומא. ומנין שלא היה זה

RASHI ELUCIDATED

one who steals money. Or is it rather that *this* verse is about one who steals money and the verse below is about one who kidnaps? אמרת דבר למד מה, לא – You can say by way of clarification that a matter is learned from its context. לא – Just as each of the verses, “You shall not murder” and “You shall not commit adultery” discusses a matter for which people are liable to the court-imposed death penalty, דבר שחייב עליו מיתת בית דין – so, too, “You shall not steal,” which is juxtaposed with those verses, is a matter for which people are liable to the court-imposed death penalty.^{1,2}

15. AND ALL THE PEOPLE COULD SEE. – מלמד שלא היה בהם אחד סומא – The apparently superfluous “all” teaches us that there was not a single blind person among them,³ תלמוד לומר, וינעו – and from where do we know that there was not a mute among them? ומנין שלא היה בהם חרש – To teach this the Torah says, “And all the people answered.”⁴ – כל העם – And from where do we know that there was not a deaf person among them? תלמוד לומר, ונעשה – To teach this the Torah says, “We will do, and we will listen.”^{5,6}

□ רואין את הנשמע – COULD SEE THE SOUNDS. – ראים את הקולות – which is impossible to see elsewhere.⁸

□ היוצאין מפי הגבורה – THE SOUNDS – that emerged from the mouth of the Almighty.⁹

□ וינעו – AND THEY MOVED. – אין נוע אלא זינע¹⁰ – Movement in this context means only trembling.¹⁰

1. The verse must therefore be speaking of kidnapping which is a capital sin (see below 21:16), and not theft which is punishable by monetary assessment (see below 21:37-22:3).

2. *Mechilta; Sanhedrin* 86a.

3. We have been told above (see Rashi to 19:11) that prior to the giving of the Torah all those who were blind were healed. The verse repeats this here to inform us that viewing the Revelation of the *Shechinah* at the giving of the Ten Commandments did not adversely affect the eyesight of the Israelites, although the *Talmud Yerushalmi* says that viewing a far less intense revelation at the blessing of the Kohanim does (*Biurei Maharja; Sifsei Chachamim*).

4. Above 19:8.

5. Below 24:7. This is an elaboration of the event in the verse quoted above, “And all the people answered.” As the word “all” of that verse implied that literally all of the people answered, so, too, it implies by extension that all of them said, “And we will listen” (*Leket Bahir*).

6. *Mechilta*.

7. *Mechilta*.

8. *Mechilta DeRabbi Shimon bar Yochai*.

9. Not the sounds of the shofar that accompanied the giving of the Torah (*Nachalas Yaakov*).

10. *Mechilta*. The “moving” mentioned here in the verse

stood from afar. ¹⁶ They said to Moses, "You speak to us and we shall hear; let God not speak to us lest we die."

¹⁷ Moses said to the people, "Do not fear, for in order to exalt you has God come; so that His fear shall be before you, so that you shall not sin." ¹⁸ The people stood

^{טו} וַיַּעֲמֵדּוּ מֵרָחֹק: וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה דִּבֶּר-אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל-יִדְבֹּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן-נָמוּת: ^{יז} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם אֶל-תִּירְאוּ כִּי לְבַעֲבוֹר נִסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יִרְאַתּוֹ עַל-פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תַחֲטְאוּ: וַיַּעֲמֵד הָעָם

אונקלוס

וַקָּמוּ מֵרָחֹק: ^{טז} וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה מַלְאָךְ אֱתָךְ וְנִקְבַּל וְלֹא יִתְמַלֵּל עִמָּנָא מִן קִרְבִּי וְיִדְלָמָא נְמוּת: ^{יז} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעַמָּא לֹא תִדְחִלּוּן אֶרֶי בְּדִיל לְנִסָּאָה יִתְכוּן אֶתְגְּלִי לְכוּן יִקְרָא דִּי וּבְדִיל דִּתְהִי דַחְלָתָה עַל אֶפִּיכוּן בְּדִיל דְּלֹא תַחֲבוּבוּן: ^{יח} וַיִּקָּם עַמָּא

רש"י

וַיַּעֲמֵדּוּ מֵרָחֹק. הָיוּ נִרְתַּעֲוִין לְאַחֲרֵיהֶם שְׂנִים עֶשֶׂר מִיל כְּאוֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם. וּמִלְאֲכֵי הַשָּׂרָת בָּאִין וּמְסַעֲוִין אוֹתָן לְהַחְזִירָן, שְׂנֵאֲמַר „מַלְאָכֵי מַלְכֵי יְדוּדוֹן יְדוּדוֹן (תַּחֲלִים סְתִיג; מְכִילָתָה; שְׂבַת פַּה): מַלְכֵי (יִז) לְבַעֲבוֹר נִסּוֹת אֶתְכֶם. לְגַדֵּל אֶתְכֶם בְּעוֹלָם שִׁילָא לֹכֵס שֶׁ

RASHI ELUCIDATED

They drew back twelve miles, — the length of their camp, — and the ministering angels would come and assist them to return them, — as it says, "The kings of legions move about."^{1,2}

17. IN ORDER TO EXALT YOU. This means to promote you throughout the world,³ — so that your reputation will go out among the nations, — in that He in His glory revealed Himself to you.⁴ — an expression of elevation and greatness, — like the word נָס in the phrase, "Raise a banner,"⁵ — and נָס in the phrase, "I will raise My banner,"⁶ — and בָּנָס in the phrase, "like a banner on the hill."⁷ The quality of a banner which associates it to "promoting" — is that it is stood upright, as illustrated by the above verses.⁸

[AND] SO THAT HIS FEAR SHALL BE. — and you will have fear before Him.⁹ — you will know that there is none other than He

is not the movement that led to the "standing afar" mentioned subsequently. The verb נָס does not apply to moving from one place to another. It means shaking back and forth, or moving part of a single entity, for instance, one of the limbs of the body (Be'er Yitzchak).

6. Isaiah 49:22.

7. Isaiah 30:17.

8. Other commentators understand נָסוֹת as "to test" (Targum Onkelos; Ibn Ezra); "to habituate" (Ramban); and "to admonish" (Rashbam).

9. Moses began the verse by telling the Israelites, "Do not fear." The rest of the verse explains why they should not fear. If so, how can Moses give "so that His fear shall be before you" as part of a reason for not fearing? When Moses said, "Do not fear," he was trying to dispel the Israelites' fear of imminent death. He tells them that the purpose of God's revelation is to instill within them another sort of fear, fear of His majesty, which will serve to keep them from sinning throughout their lives.

1. Psalms 68:13.

2. Mechilta; Shabbos 88a. The Talmud reads the word מַלְאָכֵי, "kings," as מַלְאָכֵי, "angels," and the intransitive verb יִדְדוּן, "move about," as the transitive verb יִדְדוּן, "move others."

3. See Rashi's next comment.

4. Mechilta.

5. Isaiah 62:10.

stood from afar and Moses approached the fog where God was.

¹⁹ HASHEM said to Moses, "So shall you say to the Children of Israel, 'You have seen that from the heavens I have spoken to you. ²⁰ You shall not make [images of what is] with Me; gods of silver and gods of gold

מִרְחֹק וּמִשָּׁה נִגַּשׁ אֶל-הָעֶרְפֹּל
אֲשֶׁר-שָׁם הָאֱלֹהִים: ^{מפסיד} וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל-
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן-
הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: ^ב לֹא
תַעֲשֹׂן אֹתִי אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב

אונקל'ס

מִרְחִיק וּמֹשֶׁה קָרַב לְעַד אֲמִיטָתָא דְתַמָּן יִקְרָא דִּי; יִטְנָאמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּדָנָן תִּימַר לְבִנְיָ יִשְׂרָאֵל
אֲתָנֹן חֲזָתֹנן אֲרִי מִן שְׂמִיָּא מְלִילִית עֲמֻכּוֹן; כֹּלָא תַעֲבִידוֹן קֳדָמִי דִּחְלוֹ דִּכְסָפָא וְדִחְלוֹ דִּדְהַב

(סס): **בי מן השמים דברתי.** וכתוב אחר אומר וירד ה' על הר סיני (לעיל יט:כ). צא הכתוב השלישי והכריע ביניהם, מן השמים השמייער את קולו ליסדר ועל הארץ הראך את אשו הגדולה (דברים דל:), כבודו בשמים ואשו וגבורתו על הארץ. ד"ח, הרכין השמים ושמי השמים והלעטן על ההר, וכן הוא אומר ויע שמים וירד (תהלים ית:י; מכילתא): (ב) **לא תעשון אתי.** לא תעשון דמות שמי

(יח) נגש אל הערפל. לפני משלש מחילות, חושך ענן וערפל, סבאמר וההר בוער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל (דברים מכללתא). ערפל הוא עב הענן, שאמר לו הנה אנכי בא אליך בצבצב הענן (לעיל יט:ט). (יט) בה תאמר. כלשון הזה (מכללתא): אתם ראיתם. י' הפרש בין מה שאדם רואה למה שאחרים משיחין לו, שמה שאחרים משיחין לו פעמים שלבו חלוק מלהאמין

- RASHI ELUCIDATED

18. **הַשָּׁמַיִם** – Within three partitions **לְפָנִים מְשֻׁלֹּשׁ מְחִיצוֹת** – **נִגַּשׁ אֶל הָעָרָפֶל** – APPROACHED THE FOG. **וְהָהָר בָּעַר בְּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם** **הָשָׁר עָנָן וְעָרָפֶל** – as it says, “And the mountain was burning with fire unto the heart of the heavens; darkness, cloud, and fog,”^{1,2} **וְהָעָרָפֶל הוּא עַב הָעָנָן** **שָׂאֲמַר לוֹ** – “Fog” is “the thick of the cloud” which He mentioned to [Moses]³ **וְהִנֵּה אֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעָנָן** – in the verse, “Behold, I come to you in the thick of the cloud”³

19. כֹּה תֹאמַר - SO SHALL YOU SAY. בְּלָשׁוֹן הַזֶּה - In this language.⁴

There is a difference between that which a person sees and that which others tell him, שמה שאחרים משיחין לו – ויש הפרש בין מה שאדם רואה למה שאחרים משיחין לו – אַתֶּם רְאִיתֶם □
 – for regarding that which others tell him, there are times that he hesitates to believe.⁵

THAT FROM THE HEAVENS I HAVE SPOKEN [TO YOU]. This verse says that God spoke to the Children of Israel from the heavens, and one verse says in apparent contradiction, “And HASHEM descended upon Mount Sinai.”⁶ The third verse comes and resolves the apparent contradiction between them. “From the heavens He made His voice heard to you to rebuke you, and on the earth He showed you His great fire.”⁷ On the basis of this verse we can resolve the contradiction as follows. His Glory was in the heavens, and His fire and might were on the earth.

וְכֵן הוּא אֹמֵר „וַיֵּט שָׁמַיִם וַיִּרֶד”^{9,10} – and spread them over the mountain. Alternatively: He bent the heavens and the heavens of the heavens⁸ – וַהֲצִיֵּן עַל הָהָר – Likewise, it says, “And He bent the heavens and descended.”^{9,10}

20. לֹא תַעֲשֶׂון דְמוּת שְׁמַי ־ YOU SHALL NOT MAKE [IMAGES OF WHAT IS] WITH ME. לֹא תַעֲשֶׂון דְמוּת שְׁמַי

1. *Deuteronomy* 4:11.

2. Mechilta.

3. Above 19:9.

4. *Mechilta*. You shall speak these words in the Holy Tongue. See Rashi to 19:3 above.

5. *Mechilta*.

6. Above 19:20.

7. *Deuteronomy* 4:36.

8. The “upper heavens” and the “lower heavens.” See Rashi to 19:20 above.

9. *Psalms* 18:10.

10. *Mechilta*.

you shall not make for yourselves.

²¹ "An Altar of earth you shall make for Me, and you shall slaughter near it your

כא לא תעשו לכם: מזבח אדמה
תעשה-לי וזבחת עליו את-

אונקלוס

לא תעבדון לכוּן: כא מדבּח אדמתא תעבד קדמי ותהי דבּח עלוהי ית

רש"

המשמשים לפני במרום (מכילתא): אלהי כסף. בא להזכיר על הכרובים שאתה עושה לעמוד אתי שלא יהיו של כסף, שחם שניהם לעשותם של כסף הרי הן לפני כאלהות (שם): ואלהי זהב. בא להזכיר שלא יוסף על כ', שחם עשית ד' הרי הן לפני כאלהי זהב (שם): לא תעשו לכם. לא תאמר הריני עושה כרובים בצנתי

RASHI ELUCIDATED

¹ You shall not make an image of My servants who serve before Me on high. This comes to enjoin

GODS OF SILVER. — אלהי כסף — that they should not be made of silver, and that if you deviated from My instructions and made them of silver rather than gold, — הרי הן לפני כאלהות — they are like false gods before Me.³

AND GODS OF GOLD. — ואלהי זהב — This comes to prohibit adding to the two cherubim that God commanded to make. — שחם עשית ארבעה הרי הן לפני כאלהי זהב — That is, if you made four cherubim, they are considered before Me to be like false gods of gold.⁵

YOU SHALL NOT MAKE FOR YOURSELVES. — לא תעשו לכם — You should not say, "I will make cherubim in synagogues and in houses of study in the manner that I make them in the Eternal Temple." — בדרך שאני עושה בבית עולמים לכה נאמר — Therefore, to prevent this error, it says, "You shall not make for yourselves."⁶

Attached to the earth.⁷ — מזבח אדמה — AN ALTAR OF EARTH. — The verse says that [the builder] should not build it on pillars or on a base. — עמודים או על גבי בסיס — Alternatively, it is called "an Altar of earth" — because he would fill the hollow of the copper altar with earth when [the Israelites] were encamped.⁹

YOU SHALL MAKE FOR ME. — תעשה-לי — That from the outset, its construction should be for My sake.¹⁰

1. *Mechilta*. "What is with Me" indicates that this verse forbids making an image of that which exists in the higher spheres, the heavenly bodies. Rashi goes on in his next comments to use "what is with Me" to modify the next clause of the verse, "gods of silver and gods of gold you shall not make for yourselves," because it is not set off from the beginning of the verse with a conjunctive prefix. He explains that the gods of silver and gold referred to are also "with Me," in that they are images which have a unique relationship with God namely, the cherubim (*Gur Aryeh*).

2. The cherubim referred to here are those which stood in the Holy of Holies. Hence, they are "with Me" (see previous note). Rashi goes on to use "with Me," which implies the cherubim, to modify the terms of the rest of the verse, "and gods of gold" and "you shall not make for yourselves," as well.

3. *Mechilta*. Although if gold is not available, other gold items of the *Beis HaMikdash* may be made of silver, the cherubim must always be made of gold.

4. The term "gods of silver" easily lends itself to the interpretation given above that the cherubim must not

be made of silver. "Gods of gold," however, cannot be interpreted in the same manner because the cherubim were made of gold. Rashi therefore interprets it as referring to additional cherubim.

5. *Mechilta*.

6. *Mechilta*. The apparently superfluous term "for yourselves" implies that this verse refers to a prohibition regarding the cherubim that applies to man's domain, as opposed to the *Beis HaMikdash*.

7. The *Mishkan* had two Altars. The one within the Sanctuary was made of wood and coated with gold. The one in the courtyard, the subject of this verse, was made of wood and coated with copper. Rashi explains why it is called "an Altar of earth."

8. *Zevachim* 58a. The Gemara uses the terms מחילין, "cavities," and כיפין, "domes, arches" but our text of Rashi uses עמודים, "pillars," and בסיס, "base." Some editions of Rashi read כיפין instead of בסיס.

9. *Mechilta*.

10. *Mechilta*. This is derived from the apparently superfluous "for Me" (*Lehet Bahir*). You may not take an altar which had been constructed for personal use and

olah-offerings and your peace-offerings, your flock and your cattle; in every place where I will mention My Name, I shall come to you and bless you. ²² And when you will make an Altar of stones for Me, do not

עֲלֵתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאֲנֶךָ וְאֶת־בְּקָרְךָ בְּכֹל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכָתִיךָ: כב וְאִם־מִזְבֵּחַ אֲבִנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־

אונקלוס

עֲלֵתֶיךָ וְנִתְּנָה קִידָשָׁךְ מִן עֶגְדָּה וּמִן תוֹרֶךְ בְּכֹל אֶתְרָא דִּי אֲשָׁרִי (נִת) שְׁכִנְתִּי לְתַמְנָן אֲשִׁלַּח בְּרַכְתִּי לָךְ וְאֶבְרַכְנָךְ: כב וְאִם מִזְבֵּחַ אֲבָנִין תַּעֲבֹד קִדְמִי לֹא

רש"י

וּבִחַת עָלָיו. חָלָל, כְּמוֹ וְעָלָיו מִטָּה מְנַשֶּׁה (בְּמִדְבָּר צ"כ). אוֹ חֵיטָא חָלָל עָלָיו מִמֶּנֶּה, ח"ל הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ (דְּבָרִים י"ב:ז) וְאִין שְׁחִיטָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ (מְכִילָתָא): אֵת עֲלֵתֶיךָ וְאֵת שְׁלָמֶיךָ. אֲשֶׁר מֵאֲנֶךָ וּמִבְּקָרְךָ: אֵת צֹאֲנֶךָ וְאֵת בְּקָרְךָ. פִּירוּשׁ לֵאמֹר עֲלֵתֶיךָ וְאֵת שְׁלָמֶיךָ: בְּכֹל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת שְׁמִי. אֲשֶׁר אֵתָּן לָךְ רְשׁוֹת לְהִזְכִּיר אֵת

RASHI ELUCIDATED

בְּמִי, וְעָלָיו – next to it, ¹ אֶצְלוֹ – here means AND YOU SHALL SLAUGHTER NEAR IT. – וְנִבְחַת עָלָיו – Or – אוֹ חֵיטָא חָלָל עָלָיו מִמֶּנֶּה – as does עָלָיו in, “and next to it, the Tribe of Manasseh.” ² – תִּלְמוּד לומר, – הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ – perhaps עָלָיו means “on it,” literally? ³ – אֶת־שְׁלָמֶיךָ – otherwise the Torah says, “The flesh and the blood on the Altar of HASHEM, your God,” ⁴ implying that the flesh and blood alone are to be placed upon the Altar, – וְאִין שְׁחִיטָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ – but slaughtering is not to be performed on the top of the Altar. ⁴

– אֲשֶׁר מִצֹּאֲנֶךָ וּמִבְּקָרְךָ – YOUR OLAH-OFFERINGS AND YOUR PEACE-OFFERINGS. – אֵת עֲלֵתֶיךָ וְאֵת שְׁלָמֶיךָ – which are from your flocks and your cattle. ⁵

– אֵת צֹאֲנֶךָ וְאֵת בְּקָרְךָ – YOUR FLOCK AND YOUR CATTLE. – This is an explanation of “your olah-offerings and your peace-offerings.” ⁶

– בְּכֹל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת שְׁמִי – IN EVERY PLACE WHERE I WILL MENTION MY NAME. – אֲשֶׁר אֵתָּן לָךְ רְשׁוֹת – That is, where I will give you permission ⁷ to mention My Explicit Name ⁸ – לְהִזְכִּיר אֶת שְׁם הַמְּפָרֵשׁ שְׁלִי – that is, where I shall come to you and bless you; ⁹ – שָׁם, אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכָתִיךָ – there “I shall come to you and bless you”; – אֶת־שְׁלָמֶיךָ – that is, I will rest My Shechinah {upon you}. – מִבָּהֵן אֵתָּה לָמַד – From here you learn – שְׁלֵמָה נִתְּנָה רְשׁוֹת – that permission to mention the Explicit Name was granted only in a place to which the Shechinah comes, – וְזֶהוּ בֵּית הַבְּחִירָה – and that is the House of God's Choosing, the Beis HaMikdash. – שָׁם נִתְּנָה רְשׁוֹת לְהִזְכִּיר אֶת שְׁם הַמְּפָרֵשׁ – There, permission was granted to the Kohanim to mention the Explicit Name ⁹ – בְּנִשְׂיָאָה בְּפִים לְבָרַךְ אֶת הָעָם – when they raise their hands to bless the people. ⁹

22. – וְאִם מִזְבֵּחַ אֲבָנִים – AND WHEN YOU WILL MAKE AN ALTAR (MIZBE'ACH) OF STONES. – רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר – The Tanna R' Yishmael says: Every example of the word אִם in the Torah

subsequently dedicate it to God (Lifshuto shel Rashi).

1. The word עָלָיו usually means “upon it.” But sacrifices are not slaughtered on the Altar.

2. Numbers 2:20.

3. Deuteronomy 12:27.

4. Mechilta.

5. “Your flocks and your cattle” which follow in the verse are not categories separate from “your olah-offerings and your peace-offerings.” The second phrase explains what animals the offerings are from (Mizrachi; Sifsei Chachamim).

6. This Rashi is essentially a repetition of the preceding Rashi. It does not appear in the first printed edition of

Rashi's commentary.

7. We would expect the verse to say, “In every place where you will mention My Name.” “I will mention My Name” must therefore be interpreted as “I will give permission to mention My Name” (Mizrachi; Sifsei Chachamim).

8. In the priestly blessing, various Kohanim would use different Divine names which are otherwise forbidden to be uttered. Some would use the Four-Letter Name of God (the Tetragrammaton), and would read it as it is spelled; others would use the Twelve-Letter Name; still others would use the Forty-Two-Letter Name (Kiddushin 71a and Rashi there).

9. Mechilta; Sifre, Nasso 39.

build them hewn, lest you wave your sword over it and defile it. ²³ You shall not

תבנה אתהן גזית כי חרבך עליה ותחללה: ולא-
כג הנפת עליה ותחללה: כי ולא-

אונקלוס

תבני יתהן פסילן דלא (ג"א דלמא) תרים חרבך עליה ותחללה: כי ולא

רש"י

חזן מג'. ואם מוצח אבנים תעשה לי, הרי אם זה משמש בלשון כאשר, וכאשר תעשה לי מוצח אבנים לא תבנה אתהן גזית, שהרי חובה עליך לבנות מוצח אבנים, שנאמר אבנים שלמות תבנה (דברים כז:ו). וכן אם כסף תלוה (להלן כז:כד) חובה הוא, שנאמר והעבט תעביטנו (דברים כו:ח) ואף זה משמש בלשון כאשר. וכן ואם תקריב מנחת בכורים (ויקרא כ"ד) זו מנחת העומר שהיא חובה. ועל כרחק אין אם הללו תלוין אלא

RASHI ELUCIDATED

is referring to something which is optional,¹ except for three times: The first of them is here in our verse: "When you will make a Mizbe'ach of stones for me." See, then, that this אם is used in the sense of "when." The verse says, "When you will make a Mizbe'ach of stones for Me, do not build them hewn." This אם cannot mean "if," for it is incumbent upon you to build a Mizbe'ach of stones, as it says, "Out of whole stones you shall build the Mizbe'ach of HASHEM." Similarly, the verse cannot mean "If you lend money," for it is an obligation to lend money, as it says, "You will provide him a loan." This אם, too, is meant in the sense of "when." Similarly, the verse cannot mean "If you will bring a meal-offering of the first fruits," for this refers to the meal-offering of the omer which is an obligation. You must say that these examples of אם are not conditional, and so do not mean "if," but are rather absolute, since they refer to mandatory acts, and they are used in the sense of "when."

The word גזית is an expression of cutting. The stone which cannot be used for the Mizbe'ach is called cut stone because [the one preparing the stones] hews them and dresses them⁷ with iron.⁸

This usage of הכי serves as an expression of "lest," which is like the word "maybe" in that they both refer to a possibility but not a certainty. The verse is saying, "lest you wave your sword over it."⁹

Hence, you have learned that if you waved iron over it you have defiled it, because the Mizbe'ach was created to lengthen man's life and iron was created to shorten man's life.¹⁰ It is not right that what shortens should be waved over what lengthens.¹¹ Furthermore, iron defiles the stones because the Mizbe'ach makes peace between Israel and

1. That is, the word אם usually means "if"; this implies that what follows is not a necessity.

2. Deuteronomy 27:6.

3. Below 22:24.

4. Deuteronomy 15:8.

5. Leviticus 2:14.

6. Mechilta.

7. Most present-day editions of Rashi read "and he crushes them." However, many of the early printed

editions and manuscripts read "and he dresses them." This is more accurate for one does not "crush" stones for building purposes (Yosef Hallel).

8. Mechilta.

9. In some editions of Targum Onkelos, the כי of this phrase is rendered דלמא. In others, it is rendered as the introduction of a negative commandment, "You shall not wave your sword over it."

10. Because it is used in the manufacture of swords.

11. Mechilta; Middos 3:4.

תַּעֲלֶה בַּמַּעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר
לֹא־תִגְלֶה עֲרוֹתָהּ עָלָיו:

אונקלוס

כ"ח

RASHI ELUCIDATED

7. *Mechilta*.